

İSMAYIL MÜRSƏLOV
ismayilmursetlov355@gmail.com
Naxçıvan Dövlət Universiteti

DOI: 10.30546/155244.2024.2.127.013

NAXÇIVAN TAR MƏKTƏBİNİN XALQ ÇALĞI ALƏTLƏRİ İFAÇILIĞINDA TUTDUĞU YER

Məqalədə Naxçıvanda yaşayıb-yaratmış peşəkar musiqiçilərin tar alətinin geniş şəkildə inkişaf etməsindən və onun nəticəsində tarın böyük inkişaf yolu keçməsindən ətraflı surətdə bəhs olunur.

Açar sözlər: Naxçıvan, tar, musiqi, sənət, muğam, müəllim, bəstəkar, əsər, mədəniyyət, məktəb

Musiqi insan həyatının ayrılmaz parçası olub ilk insanın yarandığı gündən bu günədək laylalarımızın, ağıllarımızın, nəğmələrimizin dillərdə zümzüməsilə yaşamış, inkişaf etmiş, təkmilləşərək öz zirvəsinə ulaşmışdır. İnsanlar həm sevincini, həm də qəm-kədərini musiqi dili ilə paylaşaraq sevincini çoxaltmış, kədərini isə azaltmağa çalışmışdır. Zaman-zaman insanlar musiqini dildəki zümzümədən barmaqlara köçürdərək bu sehirli səsi özünün icad etdiyi müxtəlif musiqi alətlərində-nəfəsli, simli, zərb alətlərində ifa etməyə başlamışdır. Zaman-zaman insanlar musiqi ifaçılığını inkişaf etdirərək musiqi alətlərində musiqi əsərlərini yüksək yaradıcılıq səviyyəsində ifa etmə hesabına öz mənəvi tələbatlarını ödəyir, əsərin məzmununu, ideyasını dinləyicilərə çatdırmağa çalışmışlar.

Bəli, ifaçılıq sənəti sözsüz, fikir söyləməyə qadir olan möcüzəli bir sənətdir. İfaçılıq sənətini bəstəkarlığı tamamlayan yaradıcılıq sənəti kimi qəbul etmək daha düzgün olardı. Şübhəsiz ki, eyni musiqi əsərini, hər bir ifaçı özünəməxsus yaradıcılıqla ifa etməyə çalışır. Bəzən ifaçı müəyyən bəzəklərlə, özünəməxsus xallarla əsəri daha da gözəlləşdirərək, özünün əsərə yaradıcı münasibətini, yaradıcılıq qabiliyyətini nümayiş etdirir.

Xalq arasından çıxan yaradıcı musiqiçilər Azərbaycan xalq çalğı alətlərini yaradaraq, onları təkmilləşdirmişlər. Azərbaycan xalq çalğı alətləri, bu alətlərin təkraredilməz yaradıcılıq qabiliyyətinə malik olan ifaçıları, ta qədim dövrdən başlayaraq şifahi xalq ədəbiyyatında, sonralar isə yazılı şəkildə görkəmli şair və ədiblərin əsərlərində vəsf edilərək, onlardan bəzilərinin adları, təsvirləri bu günümüze gəlib çatmışdır. XII əsrdən başlayaraq, bu adlara, onların bədii təsvirlərinə Şərqi böyük dühaları Nizami Gəncəvinin, Sədi Şirazinin və Şərqi ədəbiyyatının bir çox görkəmli nümayəndələrinin əsərlərində rast gəlirik.

XVI əsrdə Azərbaycan şairi Məhəmməd Füzulinin yaratdığı “Yeddi cam” lirik fəlsəfi poemasında bir sıra Azərbaycan xalq çalğı alətləri ilə bədii şəkildə təsvir olunan söhbətlər, bu alətlərin həmin dövrdə Azərbaycan musiqi mədəniyyətinə daxil olmalarını, eləcə də şairin musiqi sənətinə olan böyük məhəbbətini, onun qüdrətini göstərir.

XVIII əsrdə zəmanəsinin mahir ifaçısı sayılan Muradağa Naxçıvanlının, eləcə də bir çox görkəmli musiqiçilərin yüksək yaradıcılıq zirvələrinə qalxmaları, Azərbaycan, həmçinin onun ayrılmaz tərkib hissəsi olan Naxçıvan ifaçılıq sənətinin inkişafından xəbər verir. XIX əsrin dahi sənətkarı Aşıq Ələsgərin Naxçıvan səfəri, 1912-ci ildə istedadlı müğənni Məcid Behbudovun, 1928-ci ildə görkəmli xanəndə Xan Şuşinskiyin, eləcə də bir çox tanınmış xanəndə və musiqiçilərin Naxçıvan toy mərasimlərində, musiqi məclislərində, konsert salonlarında çıxışları Naxçıvan musiqi həyatının yadda qalan səhifələrindən olaraq, onun inkişafında müstəsna rol oynamışdır.

Həmyerlimiz olan böyük ədib Mirzə Cəlilin yaxşı tütək, ney, kamança və Azərbaycan rəssamlıq sənətinin banilərindən biri olan Bəhrüz Kəngərlinin skripka çalmaları bir daha Naxçıvanın yüksək səviyyəli musiqi aləmindən danışır. Mirzə Cəlilin həyat yoldaşı Həmidə xanımın xatirələrindən məlum olur ki, Qarabağın Kəhrizli kəndində olan bir toyda camaatın xahişi ilə Mirzə Cəlil tütəkdə “Segah” çalmış, qardaşı Mirzə Ələkbər isə oxumuşdur.

Lakin bu dövrlər musiqimizin inkişafı, əsasən, fərdi şəxslərin adları, onların yaradıcılıqları ilə bağlı olur. 1887-ci ildə Naxçıvan şəhərində gənc dram həvəskarlarının iştirakı ilə M.F.Axundovun “Müsyö Jordan və dərviş Məstəli şah”, “Molla İbrahim Xəlil kimyagər” komediyaları tamaşaya qoyulmuşdur. Şübhəsiz ki, bu komediyalarda musiqiçilərdən ibarət müəyyən tərkibli ansambldan istifadə olunmuşdur.

Azərbaycan, eləcə də Naxçıvan musiqi həyatını zənginləşdirərək, onu inkişaf etdirmişdir. Xalq mahnı və rəqslərimiz, aşığı havalarımız saz, balaban, qara zurna, tütək, yan tütək, tulum, ud, tar, kamança, zəngin simli və zərb alətlərimizin ifasında mədəniyyətimizdə, məişətimizdə səslənmiş və rəqslərin, müxtəlif janrlarda əsərlərin yaranmasına səbəb olmuş, ifaçılar yetirmişdir.

Aşığı dəstələri qədim zamanlardan, əsasən, kəndlərdə çalıb-oxuyardılar. Orta əsrlərdən başlayaraq xanəndələrin çıxış etdiyi yerlər yalnız şəhərlər və şəhər əyanlarının, tacir və sənətkarların qurduqları cah-cəlallı ziyafət məclisləri idi. Artıq XIX əsrin axırlarından kənd toylarına xanəndə dəstələrini də dəvət edirdilər. Dahi bəstəkarımız Ü.Hacıbəyovun qeyd etdiyi kimi xanəndələrin toy məclislərinə dəvət olunması tədricən aşığı dəstələrini sıxışdırmışdır. Tədricən toy məclislərində tar, kamança və xanəndədən ibarət şərqi üçlüyü bu alətləri sıxışdırıb çıxarmış və sonralar isə öz yerini müxtəlif instrumental ansambllara vermişdir.

İfaçılıqdan söz açılanda ilk olaraq, Azərbaycan xalq musiqi alətlərinin şahı sayılan tar və onun ifaçılıq xüsusiyyətləri yada düşür. Əbəs yerə tar alətinə alətlərin şahı deməyiblər. Yarandığı gündən bu günə kimi daim aparıcı missiyasını daşıyan tar keçib gəlmiş bütün enişli-yoxuşlu yollarda özünü daim yeniləmiş və bu günümüzə tam püxtələşərək professional bir alət kimi gəlib çıxmışdır. Tar alətindən istifadə Naxçıvanda da qədimlərə dayanır.

Naxçıvanda ilk musiqi məktəbinin əsasını qoyan sənətkarların adı çəkiləndə Yusif Əliyevin adı hörmətlə çəkilir. Yusif İsmayıl oğlu Əliyev 1913-1977-ci illərdə yaşamış, tanınmış Naxçıvan musiqiçilərindən biri olmuşdur. İstedadlı tarzən, pedaqoq, bacarıqlı təşkilatçı, muxtar respublikada xalq musiqisinin yorulmaz təbliğatçısı olan Yusif Əliyev, tar ifaçılığı sənətində əsas yerləri tutan bir çox musiqiçilərin ilk müəllimi, şərqi üçlüklərinin, xalq çalğı alətlərinin ansambllarının yaranmasında və inkişafında fəal iştirak etmiş nüfuzlu musiqiçilərdən biri olmuşdur. O, bir çox tanınmış Azərbaycan xanəndələrini tarda müşayiət edərək, eyni zamanda Naxçıvan şəhər 1 sayılı Uşaq Musiqi Məktəbində muğam fənnini tədris etməklə, muğam sənətinin təbliğində mühüm xidmətlər göstərmişdir. Onun pedaqoji və ictimai fəaliyyəti qiymətləndirilərək Naxçıvan Muxtar Respublikasının Əməkdar müəllimi kimi fəxri ada layiq görülmüşdür. Yusif Əliyev Naxçıvan Radio Verilişləri Komitəsində xalq çalğı alətləri ansambli yaradılanda həmin ansamblla bir neçə il rəhbərlik etmişdir. Xalq musiqisinin vurğunu tarzən Yusif Əliyevin xatirəsi Naxçıvan musiqiçiləri üçün bu gün də əziz olaraq yaşamaqdadır.

Naxçıvanda professional və virtuoz tar ifaçılığı sənətinin 1926-1958-ci illərdə naxçıvanlı tarzən, adı kimi kamil tar ifaçısı olan Kamil İsgəndər oğlu Abdullayev ilə başladığını desək, yanlışdır. Çünki Kamil Abdullayevə kimi başqa bir virtuoz tarzənin adı heç bir mənbədə çəkilir. Bu illərdə Kamil Abdullayev ifaçılıq sənətini Naxçıvanda özünəməxsus, yüksək səviyyədə inkişaf etdirirdi. XX əsrin ortalarında yaşamış virtuoz tarzən Kamil İsgəndər oğlu Abdullayev haqqında onu tanıyanlar bu gün də böyük ehtiramla danışırlar. Kamil Abdullayevin rəhbərliyi ilə 1943-1948-ci illərdə Naxçıvan Radio Verilişləri Komitəsinin nəzdində yaradılan şərqi üçlüyü mütəmadi olaraq radio dalğalarında çıxışlar etmişdir. Tarzən Kamil Abdullayevin, kamança ifaçısı Ələsgər İsfəndiyarlıının və dəf ifaçısı Səfər Rəcəblinin müşayiəti ilə geniş diapazonlu səse malik, istedadlı xanəndə Abbas Axundovun sənətkarlıqla yaratdığı “Rast”, “Bayatı-Şiraz” muğamları, bir çox mahnı və təsnifləri tezliklə öz pərəstişkarlarını tapmışdır. Deyilənlərə görə, onun dövründə tar ifaçılığı sahəsində tayı-

bərabəri olmayıb. Kamil Abdullayevin ifa etdiyi “Orta mahur”, “Çahargah” muğamları hələ də musiqiçilərin dilindən düşmür. Deyilənlərə görə, bu sənətkarın ifaçılığı elə bir yüksək səviyyədə idi ki, hətta Kamilin radio lentinə yazdırdığı muğamları bəzi “sənətkarlar” onun vəfatından sonra pozdurmuşlar.

K.Abdullayev haqqında danışırkən onun sənətinin davamçısı, muğam ustası, xoş rəftarı tarzən Vahid Axundovu xatırlamamaq olmur.

Dahi bəstəkar Üzeyir Hacıbəyli qədim milli musiqi alətimiz tar haqqında yazırdı: “Tar Şərq musiqi təhsilini artırma bilən alətlərdən ən qiymətli və ən mühümüdür”. Azərbaycan simli musiqi alətləri arasında texniki və dinamik imkanlarına görə müasir tar ən mükəmməl və təkmilləşdirilmiş çalğı aləti hesab olunur. Tar hər zaman muxtar respublikamızda musiqi ifaçılarının maraq dairəsində olub.

Naxçıvan tar ifaçılığı sənətinin sütunlarını araşdırarkən gözəl tarzən, pedaqoq, bəstəkar Vahid Axundovu xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Vahid Həməzə oğlu Axundov 1924-cü ildə Mirbəşir rayonunun Borsunlu kəndində anadan olmuşdur. Kəndlərində tez-tez keçirilən musiqi məclislərində, el şənliklərində saz-söz ustalarının çıxışları balaca Vahidin qəlbini rıqqətə gətirmiş, onda musiqiyə sönməz maraq oyatmışdır. Lakin musiqiyə ciddi münasibəti Böyük Vətən müharibəsinin odlu-alovlu illərindən sonra başlamışdır. Azərbaycan xalq muğamlarını məşhur tarzən Hacı Məmmədovdan öyrənən Vahid 1947-ci ildən ailəsi ilə birlikdə həmişəlik həyatını Naxçıvan şəhəri ilə bağlayır.

Naxçıvan Dövlət Dram Teatrında, xalq çalğı alətləri orkestrində tarzən, Naxçıvan dövlət konsert briqadasında ilk bədii rəhbər, 1950-ci ildən ömrünün sonuna kimi Naxçıvan Uşaq Musiqi Məktəbində müəllim işləmiş V.Axundov Azərbaycan xalq musiqisinin, xüsusən muğamların təbliğində, istedadlı tarzənlərin, musiqisevərlərin yetişməsində mühüm xidmətlər göstərmişdir.

Azərbaycan xalq musiqisinin bilicisi, Naxçıvanın əksər musiqisevərlərinin ilk müəllimi olan, görkəmli tarzən – pedaqoq Səfər Rəcəblinin xidməti əvəzsizdir. Səfər Abdulla oğlu Rəcəbli 1915-ci ildə Naxçıvan şəhərində anadan olmuşdur. İki yaşında olarkən dünya balaca Səfər üçün zülmətə çevrildi. O, həyat işığından məhrum oldu. Lakin uşaq yaşamaq ümidini itirmədi. Başı qarışsın deyə, atası ona qaval aldı. Səfər qavalı əlindən yerə qoymadı. Günlər ötüşdü, bir müddətdən sonra Səfəri Naxçıvanda qavalın gözəl ifaçısı kimi tanıdılar. Uzaqdan onun məharətli, ritmik çalğısını eşidənlər deyirdilər ki: “Səfər çalır!”. Xalq şənlikləri Səfərsiz ötürməzdi.

Naxçıvanda məşhur tarzən kimi şöhrət tapan Səfər Rəcəblini o illərdə fəaliyyət göstərən tar dərnəyinə rəhbərlik etmək üçün Naxçıvan pioner və məktəblilər evinə dəvət edirlər. O Azərbaycanın ən gözəl musiqi alətlərindən birini gənc nəsələ sevdirmək sahəsində öz səyini əsirgəmir. Səfər müəllimin bu nəcib zəhməti hədəf getmir. Onun səyi nəticəsində Naxçıvanda bir çox istedadlı musiqiçilər, əsl mənada sənət vuruşları yetişərək ömürlərini musiqiyə bağladılar. Səfər sənətinin də ən böyük mənası məhz bundadır. Səfər Rəcəblinin şagirdlərinin soracağı bu gün respublikamızın müxtəlif musiqi ocaqlarından gəlməkdədir. Sevimli bəstəkarımız Nəriman Məmmədov, Azər Abbasov, Afət Novruzov, Ələkbər Ələkbərov, Nazim Kazımov, Aydın Məmmədov, Tariel Abbasov, Tağı Tağıyev və bir çox musiqisevərlər, ilk dəfə tar tutmağı Səfər müəllimdən öyrənmişlər.

Muxtar respublikanın 40 illik yubileyi günlərində şagirdi, bəstəkar Nəriman Məmmədovun təqdimatı ilə, Səfər Rəcəbliyə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Əməkdar artisti fəxri adı verilir.

Naxçıvanda daha sistemli şəkildə musiqi təhsilinə ehtiyac duyulduğu zaman 1937-ci ildə Naxçıvan SSRİ Ali Sovetindən deputat seçilən dahi bəstəkarımız Üzeyir Hacıbəyov Naxçıvan şəhər Uşaq Musiqi Məktəbinin əsasını qoydu. O, hətta musiqi məktəbinə “Berlin” markalı pianinonu və başqa musiqi alətlərini hədiyyə verib. Muxtar respublikamızın musiqi həyatının inkişafında bu musiqi məktəbinin xidməti əvəzsizdir.

Məmməd Məmmədov, Məmməd Ələkbərov, Rəşid Məmmədov, Tapdıq Bağırov, Sahib Axundov, Səyavuş Əlizadə, Elxan Muradov, Azər Abbasov, Əkrəm Məmmədli, Nazim Quliyev, Nizami Məmmədov, Ələkbər Ələkbərov, Rəfail Kərimov, Vidadi Heydərov, Namiq Teymurov, Natiq Teymurov, Həsənağa Qurbanov, Tağı Tağıyev, Tariel Abbasov, Dünyamalı Abdullayev, Çingiz Axundov, İmamqulu Əhmədov, Zeynalabdin Babayev, Elman Əliyev, Əliağa Seyidov və bir çox

başqaları öz yaradıcılıqları ilə muxtar respublikanın musiqi tarixinə səhifələr yazmışlar. Bu sənətkarlar, eyni zamanda pedaqoji fəaliyyət göstərərək yeni musiqiçilər nəslini yetirmişlər. Musiqi məktəbinin əsasını qoyan ilk müəllimlərin əməyi daha diqqətə layiqdir.

Naxçıvan musiqiçiləri arasında Rəşid Məmmədovun öz xüsusi yeri, çəkisi vardır. R.Məmmədov Naxçıvan şəhərinin qədim məhəllələrinin birində, Sarvanlılar məhəlləsində 2 fevral 1936-cı il tarixdə dünyaya göz açır. Taleyin çox ağır məşəqqətli günlərini yaşayan, hər iki valideynini vaxtsız itirən Rəşid Məmmədov uzun illər ailə qayğısı çəkmək, bacı, qardaşlarını böyütmə yükünü öz çiyinlərində daşımaq məcburiyyətində qalır. Lakin bütün çətinliklərə baxmayaraq qəlbində musiqi sənətinə duyduğu sevgi, məhəbbətdən də vaz keçə bilmədi. Musiqi elminə yiyələnmək üçün Rəşid Məmmədov 1953-cü ildə Naxçıvan Şəhər Musiqi Məktəbini, 1957-ci ildə Asəf Zeynallı adına Bakı Orta İxtisas Musiqi Məktəbini, 1967-ci ildə Üzeyir Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasını (Musiqi Akademiyası) bitirdi. Bu dövrdə Rəşid bir sıra görkəmli bəstəkar, musiqiçi, tanınmış pedaqoqlardan dərslər almış və addım-addım istədiyinə nail olmuşdur. Onlardan Yusif Əliyev, Vahid Axundov, Məmməd Cavadov, Əhməd Bakıxanov, Ağabacı Rzayeva və başqalarını misal göstərmək olar.

Rəşid Rza oğlu Məmmədov Naxçıvan Musiqi Məktəbinə rəhbərlik etməyə başladığı gündən qarşısına, əsasən, yerli müəllim kollektivinin gücündən səmərəli istifadə edərək məktəbi gənc musiqiçilərin yetişib boya-başa çatdığı tədris ocağına çevirmək kimi nəcib bir vəzifə qoyur. Onun yetişdirdiyi ifaçıların əksəriyyəti Asəf Zeynallı adına Bakı Orta İxtisas Musiqi Məktəbinə (Musiqi Kolleci), Üzeyir Hacıbəyov adına Naxçıvan Orta İxtisas Musiqi Məktəblərinə qəbul olundular. Təsadüfi deyildi ki, Naxçıvanda musiqiçilər arasında belə bir deyimə tez-tez rast gəlinir: “Naxçıvanda əlində tar tutan hər kəs ya Rəşid müəllimin şagirdi, ya da şagirdinin şagirdidir”.

Rəşid müəllim şagirdlərin texniki imkanlarını artırmaq məqsədi ilə Naxçıvanda ilk dəfə olaraq Səid Rüstəmovun “Tar məktəbi” dərsliyində verilən etüd və qammaların yuxarı sinif şagirdlərinə kütləvi şəkildə beş-altı, bəzən isə yeddi-səkkiz ştrixlə çaldırmağa başlamışdır. Bununla yanaşı, o “Melodik etüdlər” məcmuəsindən ayrı-ayrı nömrələri tədris proqramlarına daxil etmiş və istedadlı şagirdlərə öyrətməyə başlamışdır. Rəşid müəllim o dövrdə məktəbdə ifa olunmayan bir sıra Qərb və rus bəstəkarlarının əsərlərinin Azərbaycan milli musiqi alətləri tar və kamançada ifa edilməsinə nail oldu.

Rəşid Məmmədovun əməyi dövlətimiz tərəfindən layiqincə qiymətləndirilmişdir. O, 1967-ci və 1974-cü illərdə Naxçıvan MSSR Ali Sovetinin Fəxri Fərmanına, 1973-cü ildə Naxçıvan MSSR Əməkdar mədəniyyət işçisi fəxri adına, 1999-cu ildə Azərbaycan Respublikasının Əməkdar incəsənət xadimi fəxri adına, 2006-cı ildə Prezident mükafatına layiq görülmüşdür. Təəssüflə qeyd etməliyəm ki, ürəyində cərrahiyyə əməliyyatı keçirmiş Rəşid Məmmədov həmin il haqq dünyasına qovuşdu.

Təxminən 1962-ci ildə Naxçıvan Musiqi Məktəbində Azərbaycanın çox gözəl bəstəkarlarından biri, yaradıcılığı ilə Üzeyir Hacıbəyov sənətinin davamçısı hesab edilən Xəlil Cəfərov müəllimlik fəaliyyətinə başladı. Qısa müddət ərzində Naxçıvanda yaşayıb-yaratmağına baxmayaraq Xəlil müəllim özəl dəsti-xətti ilə musiqiçilərin könlündə taxt qurdu. Xəlil Cəfərov ixtisas fənni (tar) ilə yanaşı, məktəbdə xalq çalğı alətləri orkestri yaratdı.

İfaçılıq sənətindən danışarkən fitri istedadla malik tarzənlərdən olan Ələkbər Ələkbərovun yalnız özünəməxsus şirin barmaqlarını, qeyd etməmək olmur. Azərbaycan Dövlət Televiziyası və Radiosunun “Dan ulduzu” instrumental ansamblının ilk tarzən ifaçısı Ələkbər Ələkbərov olmuşdur. Naxçıvanda fəaliyyət göstərən “Araz” mahnı və rəqs ansamblının bədii rəhbəri vəzifəsində çalışmışdır. Sonralar Ələkbər Naxçıvan Dövlət Filarmoniyasının solisti kimi geniş konsert salonlarında yadda qalan çıxışlar etmişdir.

1965-ci ildən başlayaraq daha bir virtuoz-tarzən Əkrəm Məmmədli öz ifaçılıq texnikası ilə musiqisevərləri valeh edir. C.Cahangirovun tar üçün “Konserti”, H.Xanməmmədovun tar üçün “Konsertləri”, Ş.Qununun “Faust” operasından “Valsfantaziya” əsəri, “Orta Mahur”, “Çahargah” muğamları və eləcə də Cahangir Cahangirovun, Tofiq Quliyevin lirik mahnıları Əkrəmin repertuarının bəzəyi olmuşdur. Əkrəm Məmmədli 1944-cü ildə oktyabr ayının 1-də Naxçıvan

şəhərində anadan olmuşdur. Fitri istedadla malik olan Əkrəm çox erkən tar çalmağa başlayır. Bir çoxları kimi onun da bəxti gətirir. İlk dəfə onun da barmaqlarına, mizrab vuran əlinə görkəmli tarzən - pedaqoq Səfər Rəcəbovun “yüngül əli” deyir, bəstəkar Rəşid Məmmədovdan ixtisas fənnini öyrənir. A.Zeynallı adına Bakı şəhər Orta İxtisas Musiqi Məktəbində oxuyan zaman, onun iki hissədən ibarət verdiyi solo konsertləri, hələ də bir çox tanınmış musiqiçilərin xatirəsindən silinməyibdir. Qeyri-adi ifa texnikasına malik olan Əkrəmin tarının səsi, onun ifaçılıq mədəniyyətinin səviyyəsi, yaradıcılığı haqqında söz-söhbətlər bu gün də eşidilməkdədir.

Nazim Kazımov 4 aprel 1950-ci ildə Naxçıvan şəhərində ziyalı ailəsində anadan olmuşdur. Tanınmış tarzən Nazim Kazımov 1961-ci ildə Naxçıvan şəhər Uşaq Musiqi Məktəbinə daxil olmuşdur. Burada o, ixtisas müəllimi Sahib Axundov, muğam ustası Vahid Axundovdan mükəmməl təhsil alır. Eyni zamanda gənc tarzən Naxçıvan şəhər Pioner və Məktəblilər Evinin (Heydər Əliyev Uşaq Gənclər Yaradıcılıq Mərkəzi) tar dərnişində ustad pedaqoq Səfər Rəcəbovdan da tar çalmağın sirlərini öyrənir. O, 1966-cı ildə Asəf Zeynallı adına Bakı Orta İxtisas Musiqi Məktəbinə, 1968-ci ildə isə Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinə daxil olur. Beləliklə, Nazim Kazımov Asəf Zeynallı adına Bakı Orta İxtisas Musiqi Məktəbində, Azərbaycan Dövlət Universitetində təhsil almaqla yanaşı, Əli Bayramlı şəhər Uşaq Musiqi Məktəbində də bacarıqlı müəllim kimi fəaliyyət göstərir. Böyük zəhmət hesabına Nazim müəllim bu işlərin üçünü də bir arada tutmağa nail olmuşdur.

1978-ci ildə Nazim Kazımov Üzeyir Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasına daxil olur. Nazim Kazımov gərgin iş cədvəlinə bir an da olsun ara verməmiş və son illər Azərbaycanın mədəni həyatına dair 5 monoqrafiya, 3 həmmüəllifi olduğu dərs vəsaiti, onlarla elmi-publisistik məqalə yazmışdır. Göründüyü kimi, Nazim müəllim bu gün də yorulmadan yaradıcılıq fəaliyyətini davam etdirir. O, Azərbaycan Milli Konservatoriyasının professoru kimi üzərinə düşən vəzifənin öhdəsindən şərəflə gəlir. Fərəhli haldır ki, dövlətimiz professorun əməyini layiqincə qiymətləndirərək onu 2006-cı ildə Azərbaycan Respublikasının Əməkdar incəsənət xadimi fəxri adına layiq görmüşdür.

Görkəmli musiqiçilərdən Tariyel Abbasqulu oğlu Abbasov 10 mart 1953-cü ildə Naxçıvan şəhərində milyonçu ailəsində anadan olmuşdur.

1964-cü ildə Naxçıvan şəhər Uşaq Musiqi Məktəbinin xalq çalğı alətləri şöbəsinin tar sinfinə daxil olan Tariyel ixtisas üzrə əvvəlcə gənc mütəxəssis Azər Abbasov, sonra virtuoq-tarzən Əkrəm Məmmədli, muğam sənətini isə qocaman ustad Yusif Əliyevdən öyrənmişdir. 1969-cu ildə Tariyel musiqi məktəbini bitirir. Hərbi xidməti başa vuran və bir müddət əmək fəaliyyəti ilə məşğul olan Tariyel Abbasov 1975-ci ildə yenidən açılmış Üzeyir Hacıbəyov adına Naxçıvan Şəhər Orta İxtisas Musiqi Məktəbinə daxil olur. Məktəbin ilk şagirdləri kimi o və onun tələbə dostları böyük məsuliyyət hissələri keçirirdilər. Belə ki, məktəbin gələcəyi bir musiqiçi kimi onların peşəkarlığından əldə ediləcək nailiyyətlərdən çox asılı idi. Onu da qeyd etməliyəm ki, ixtisas müəllimi Arif Məhərrəmov başda olmaqla gənc Tariyel Abbasov və onun həmkarları Tağı Tağıyev, Məmməd Xəlilov, Səyavuş Heydərov, Bəxtiyar Hübətov bu işin öhdəsindən bacarıqla gələrək Naxçıvan tar və kamança ifaçılıq məktəbinin möhtəşəm ənənələrini davam etdirmiş və solo ifaçıları kimi müxtəlif qələbələrə imza atmışlar. 1979-cu ildə Orta İxtisas Musiqi Məktəbini bitirən Tariyel Abbasov Üzeyir Hacıbəyov adına Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasına (Musiqi Akademiyası) daxil olur. Konservatoriyada o, görkəmli bəstəkar, dirijor, Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti, professor Səid Rüstəmovun sinfinə təyin edilir. Səid Rüstəmov gənc tarzənin təhsilə münasibətindən, ifaçılıq qabiliyyətindən çox razı idi. Verilən tapşırıqları qısa müddətdə yerinə yetirən tələbənin boş vaxtlarının çox olduğunu hiss edən professor ona musiqi məktəblərinin birində işləməyi tövsiyə edir. Beləliklə, Tariyel Abbasov II kursda oxuya-oxuya (1980) Bakı Şəhər 3 saylı Uşaq Musiqi Məktəbinə işə düzəlir. Uğurlu müəllimlik fəaliyyəti tezliklə Tariyeli yeni iş yerinə, Azərbaycan Dövlət Konservatoriyasına gətirir. 1988-1955-ci illərdə burada çalışan Tariyel müəllim paralel olaraq Gülarə Əliyeva adına “Dan ulduzu” instrumental ansamblında solo tarzən kimi də fəaliyyətini davam etdirir.

Azərbaycan musiqi mədəniyyəti tariximizi hər dəfə araşdırdıqda onun zənginliyinin nə qədər geniş kök üzərində qurulduğunun bir daha şahidi olursan. Bu mədəniyyətin yaradılmasında isə görkəmli şəxsiyyətlərdən biri də musiqi tariximizdə xüsusi yeri olan tarzən Tağı Tağıyevdir.

Tağı Fərman oğlu Tağıyev 27 may 1951-ci ildə Naxçıvan şəhərində dünyaya göz açıb. Naxçıvan Şəhər Uşaq Musiqi Məktəbini 1970-ci ildə bitirən istedadlı balaca Tağının yetişməsində, mükəmməl musiqiçi kimi formalaşmasında müəllimləri Vahid Axundovun və Azər Abbasovun xüsusi əməyi olub. Musiqi məktəbində təhsil almaqla bərabər Tağı müəllim həm də pionerlər tar dərnəyində iştirak edirdi. Pionerlər dərnəyində müəllimi Səfər Rəcəbli gözlərindən əlil olmasına baxmayaraq Tağı Tağıyevə həvəslə tarın sirlərini öyrədirdi. 1969-cu ildə Tağı Tağıyev musiqinin 5-ci sinfində təhsil alarkən müəllimlərinin dəstəyi ilə gənc yaşında müəllim işləməyə başlayır. İllər keçdikcə özünü sənətdə təkmilləşdirən tarzən yaşının az olmasına baxmayaraq saysız-hesabsız tələbələr yetişdirir. Tarzən 1975-ci ildə müəllim işləməklə bərabər təhsilini də davam etdirir və Orta İxtisas Musiqi Məktəbinə daxil olur. Burada təhsilini daha da möhkəmləndirən Tağı Tağıyevin müəllimi istedadlı tarzən Arif Məhərrəmov olub. O, Arif Məhərrəmovdan sadəcə tarın deyil, muğamın da sirlərini öyrənir. 1979-cu ildə Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi tərəfindən keçirilən xalq çalğı alətləri ifaçılarının müsabiqəsində iştirak edən Tağı Tağıyev müsabiqənin laureatı olur. Azərbaycan muğamının sirlərinə daha dərinlən yiyələnmək üçün tarzən 1980-ci ildə Konservatoriyaya daxil olur və elə həmin ildə də Sultan Hacıbəyov adına Musiqi Texnikumunda müəllim vəzifəsinə təyin olunur. 2007-ci ildə Tağı Tağıyev dövlət tərəfindən də öz layiqli qiymətini alır. Prezidentin sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasının Əməkdar mədəniyyət işçisi adına layiq görülür.

Son illər muxtar respublikada geniş vüsət alan ifaçılıq məktəbi sayəsində yeni simalar üzə çıxır. Bir də bu sənəti yorulmadan təbliğ edən, bu yolda Fərhad kimi külüng çalan Dünyamalı Abdullayev kimi müəllimlər də var. Dünyamalı müəllim 1955-ci ildə Naxçıvan şəhərində anadan olub. Kiçik yaşlarından tara marağı göstərən sənətkar 1962-ci ildə Naxçıvan Mədəniyyət Evinə tar dərsləri alır. 3 il burada təhsil alan tarzən 1965-ci ildə Naxçıvan 1 №-li Uşaq Musiqi Məktəbinə daxil olur. Məktəbdə o, tarın sirlərini geniş şəkildə öyrənir. Tarı ona daha çox sevdiren isə muğam və ixtisas müəllimləri tanınmış tar ifaçılarından Yusif Əliyev və Rza Abbasov olub. 1970-ci ildə Uşaq Musiqi Məktəbini bitirdikdən sonra, 1971-ci ildə "Araz" mahnı və rəqs ansamblında işləyir. 1976-cı ildə Üzeyir Hacıbəyov adına Orta İxtisas Musiqi Məktəbinə daxil olur. Kollecdə müəllimi Əkrəm müəllim olub. Musiqi məktəbini bitirdikdən sonra 1976-cı ildə Babək rayon Musiqi Məktəbində müəllim işləyir. 1981-ci ildə Naxçıvan Dövlət Pedaqoji İnstitutunun Dil-ədəbiyyat fakültəsini qiyabi bitirir. 1982-ci ildə Babək rayon Cəhri kənd Uşaq Musiqi Məktəbinə dərs hissə müdiri və 1985-ci ildə isə direktor vəzifəsinə təyin olunur. 2006-cı ildən Naxçıvan Musiqi Kollecinə müəllim işləyir. 2015-ci ildə isə Naxçıvan Muxtar Respublikasının Əməkdar müəllimi fəxri adını alır.

İllər ötüb keçdikcə gələn yeni nəsillər özlərindən əvvəlki korifeylərin yaradıcılıq potensialının sirlərini öyrənərək onların yaradıcılığının üstün keyfiyyətlərini mənimsəməklə özlərinin yeni istedadlarını üzə çıxaracaq, tar ifaçılıq sənətinin daha da inkişaf etdirilməsinə öz töhfələrini verəcəklər.

ƏDƏBİYYAT

1. Abdullayeva Səadət. Azərbaycan xalq çalğı alətləri. Bakı: 2002, “Adiloğlu”
2. Bakıxanov Tofiq. “Humayun” simfonik muğamı. Bakı: 2007, “E.L” Nəşriyyat və Poliqrafiya Şirkəti MMC
3. Bədəlbəyli Fərhad., Abdullazadə Gülnaz., Rəcəbov Oqtay. Azərbaycan bəstəkarlarının uşaq mahnıları. I cild. Bakı: 2010, “Mütərcim”
4. Babayev Elxan. Azərbaycan muğam dəstgahlarında ritm intonasiya problemləri. Bakı: 1996, “Ergün”
5. Bakıxanov Tofiq. Azərbaycan və İran musiqiçilərinin qarşılıqlı əlaqələri. Bakı: 2006, “Adiloğlu”
6. Dadaşova L., Qalabəyova A. Azərbaycan musiqi ədəbiyyatı müntəxəbatı. Bakı: 2011, “E.L” Nəşriyyat və Poliqrafiya Şirkəti MMC
7. Əbdülqasimov Vaqif. Azərbaycan tarı. Bakı: 1989, “İşıq”
8. Əmirov Fikrət. Musiqi səhifələri. Bakı: 1978, “İşıq”
9. Hacıbəyli Üzeyir. Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları. Bakı: 2010, “E.L” Nəşriyyat və Poliqrafiya Şirkəti MMC
10. Hacıbəyli Üzeyir. Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları, 1999. Bakı: 2010, “Apostrof”
11. İsadə Əhməd., Məmmədov Nəriman. Azərbaycan xalq mahnıları və oyun havaları. Bakı: 1984, “Elm”
12. Rəhmətov Əvəz. Azərbaycan xalq çalğı alətləri. Bakı: 1975, “İşıq”
13. Kərimov Rafael. Naxçıvan musiqi mədəniyyəti tarixindən. Bakı: 2012
14. Qulamova Jalə. Cəlil Məmmədquluzadə adına Naxçıvan Dövlət Musiqili Dram Teatrı tamaşalarında musiqinin rolu və əhəmiyyəti. Bakı: 2011, “Mars-Print”
15. Qasımova Solmaz., Hacıbəyov Üzeyir., Maqomayev Müslüm. Azərbaycan el nəğmələri. Bakı: 1985, “İşıq”
16. Səfərova Zemfira. Azərbaycanın musiqi elmi (XIII-XX əsrlər). Bakı: 2006, “Azərnəşr”
17. Vəzirov Cəlil. İllərin nəğmə yaddaşı. Naxçıvan: 2001
18. Zöhrabov Ramiz. Azərbaycan muğamları. Bakı: 2013, “Təhsil”
19. Zeynalova F., İsmayılov M. İbtidai musiqi nəzəriyyəsi. Bakı: 2008, “İnkişaf şirkəti”
20. Zöhrabov Ramiz. Azərbaycan muğamları. Bakı: 2013, “Təhsil”
21. Səfərova Zemfira. Azərbaycanın musiqi elmi. Bakı: 2006, “Azərnəşr”